

## 2. Stručné dejiny Ex libris.

Dejiny Ex libris začínajú vlastne dejinami symbolu vlastníka knižnice. Asi z roku 1400 pred našim letopočtom pochádza prvá známa značka vlastníka knižnice. Je to glazovaná doštička modrej farby položená v debničke so vzácnymi papyrusmi schovanej v knižnici faraóna Amenophisa III. a kráľovnej Tytivers, ktorá patrila kráľovi Asýrskemu - Sardanapalovi z Ninive (6. storočie pred našim letopočtom), a ktorá nesie nápis : „ Palác Assurbanipala, kráľa zeme Asýrskej “ (dnes v British museum, Londýn).

Iné sú už dejiny Ex librisu tlačeného. Najstaršie, ktoré sú známe, sú v skutočnosti písané. Napríklad z kláštorných knižníc rukopisov, vzácných ručne písaných a nádherne ilustrovaných kníh, s ručnou väzbou a neraz zdobených drahými kovmi alebo kameňmi. Sú písané na doskách zvnútra, alebo na titulných stranách textu, alebo vo frontispice a znejú napríklad takto - „Táto kniha je mnícha z kláštora Svätého Jakuba z Ripoli vo Florencii “, alebo - „ Iste liber est mei “, „ Sum Ex libris “, „ Sum de bibliotheka “, v súvislosti s vynálezom kníhtlače Johannesom Gutenbergom sa v Južnom Nemecku objavili prvé drevorezové Ex libris od neznámych tvorcov napríklad - Ex libris kaplána Hansa Iglera, asi okolo roku 1450. Drevorez znázorňuje ježka s kvetmi v papuli. Iglér je totiž v nemčine jež. Je to najstarší známy tlačený Ex libris. Ďalšie najstaršie dochované Ex librisy pochádzajú zo Švajčiarska - 1498, Poľska - 1516, Francúzska - 1529, Slovenska - 1536, Talianska - 1550. Anglicko, Švédsko a Holandsko majú najstaršie Ex librisy z druhej polovice XVI. storočia, ostatné krajiny neskoršie.

Počiatková epocha Ex libris bola epochou tvorby výnimočne pre šľachtu a klér, cirkev. Takmer výhradne tu nájdeme heraldické symboly, často s dlhým textom okolo grafiky, alebo pod obrázkom.

Nemecký Ex libris dosiahol už v XVI. storočí vysokú umeleckú hodnotu v podaní takých majstrov grafiky ako boli Albrech Dürer, Hans Holbein mladší, Lucas Cranach.

V XVII. storočí sa Ex libris stáva znižnou značkou osvietencov, nielen cirkevnou alebo aristokratickou výsadou. Vzniká mnoho akadémií, univerzít, ktoré tiež používajú Ex libris pre svoje knižnice. Vzniká takisto mnoho súkromných biblioték. Takmer všetky Ex librisy nesú znaky heraldické, pseudoheraldické - dekoratívne a nápisy, texty sú písané, ryté v latinčine. V Anglicku sa objavujú prvé Ex librisy s figurálnou témou, s alegorickými motívmi, a s témou krajiny.

„Obrazový“ Ex libris sa stáva vyjadrením sociálneho štatútu majiteľa, ale onedlho už aj zrkadlom jeho osobnosti. V tejto dobe vzniká niekoľko perfektných Ex librisov v technike medirytiny alebo leptu.

V Slováckych krajinách (s výnimkou Poľska) sa Ex libris vyvíjal pod silným vplyvom Nemeckej grafiky. Chorvátsky majster Martin Rotta (1520 - 1596) tvoril heraldické Ex librisy pre členov aristokracie.

Zdroj Českého Ex librisu je úzko spojený s rozvojom literatúry, ktorá bola hybnou silou národnooslobodzovacieho hnutia a hnutia za politickú nezávislosť.

Prvý datovaný Ruský Ex libris z roku 1702 patril princovi D. M. Golícinovi, členovi najvyššej rady vlády Petra Veľkého. Väčšina ruských prvých Ex librisov bola heraldická. Keď prišla k moci buržoázia, Ex libris začal vyjadrovať jej ideológiu, zobrazuje romantické alebo mýtické výjavy, vychádza často z rastlinných motívov a dekoratívnych foriem. Najznámejším autorom bol Skorodumov a Utkin, neskôr Bilibin, Benoit, Vasnecov, Vrubeľ.

Európsky Ex libris rôznych umeleckých období, rôznych škôl a štýlov zobrazuje a verne reflektuje život s jeho nuansami a túžbami ako zrkadlo. Každá doba - renesancia, baroko, rokoko, neoklasicizmus a secesia má svoj charakteristický Ex libris.



Devätnáste storočie zaznamenalo obrovský nárast počtu tvorcov Ex libris. Množstvo nových štýlov, foriem techník, napríklad litografie, zinkografie, lineárnej rytiny, sieťotlače, heliogravury, prinieslo spolu s výdobytkami techniky bohužiaľ rýchle vytlačenie umeleckej grafiky v Ex librise do sféry mechanickej, reprodukčnej grafiky a výroby.

Druhá polovica 19. storočia znamenala takmer úplné nahradenie umelcov strojmi. Až o niečo neskôr môžeme sledovať oživenie umeleckého Ex librisu. Úspech japonských farebných drevorytov, ilustrácií, na konci storočia, mal veľký vplyv na obnovu Ex librisu. Mnoho umelcov grafikov, ale najmä maliarov začalo tvoriť Ex librisy vychádzajúce z krásy a jednoduchosti stredovekej grafiky a začal používať primitívnejšie nástroje a menej jemný, spracovaný materiál, nakoniec aj verejnosť akceptovala túto reakciu proti názorom, ktoré boli protežované a uznávané predtým.

Ex libris sa veľkým rozmachom rozširuje v začiatkoch 20. storočia spolu s nadšením nových zberateľov, bibliofilov, ktorých záujem a výsledky dali Ex librisu nový výhonok života. Tento výhonok vyrástol z toho istého kmeňa ako vyrástol jeho brat - zberateľstvo poštových známok. Znamky sú taktiež miniatúrnou umeleckou grafikou. Zberateľské kolekcie začali byť zamerané na techniku prevedenia Ex librisu, alebo na štýl, alebo tému - subjekt, často závislú od povolania majiteľa zbierky. Sériová výroba knižnej značky sa postupne preorientovala na tlač v špeciálnych časopisoch a knižných edíciách. Naopak jej väčšia vážnosť a originalita našla vyjadrenie v malých sériách, tlačených často už samotnými autormi. Umelci rôznych žánrov čoskoro zaevidovali obchodný efekt a záujem o miniatúrnú grafiku. Tento zvýšený záujem úzko súvisí so znovuoživením techniky litografie, drevorezu, drevorytu a medirytiny.

Ex libris v podstate dosiahol svoju dnešnú tvár v začiatkoch 20. storočia, a tá je závislá od talentu umelca - autora a od súčasných pohľadov a názorov naň. Secesný štýl Ex libris bol dlho zaznávaný v komunistickom režime, ako gýčový a menejcenný, no v dnešných časoch znovu získal svoje plnoprávne ohodnotenie.

Dnes existuje v mnohých európskych krajinách a takmer v celom svete množstvo klubov, spolkov, únií a spoločností zberateľov, milovníkov, priateľov a tvorcov Ex libris. Organizuje sa množstvo výstav, kongresov, mítingov, búr, vychádza mnoho špeciálnych časopisov a kníh, bibliofilii, albumov o Ex libris. Stále viac umelcov sa programovo venuje tejto disciplíne.

Takzvané „De - Luxe Ex libris“, vytvárané v dnešnej dobe vysoko prekračujú úlohu, danú Ex libris v minulosti. Dnes je už Ex libris objektom záujmu zberateľov, ktorí si ich vymieňajú ako najvzácnejšie poštové známky. Ex libris dosahuje vysoké ceny a to je tiež akousi zárukou jeho budúcnosti, ako špeciálneho žánru.